

Японія дуже широко застосовує квотування та інші методи нетарифного регулювання, проте при цьому майже не використовує компенсаційні та антидемпінгові ставки.

Японія не є членом жодної міжнародної торговельної організації, крім СОТ та ВМО, проте має договори про пільгове митне оподаткування з низкою країн, що розвиваються. Часто ставки за цими договорами навіть нижчі, ніж передбачено ГАТТ. Близько 95% тарифних ставок у Японії є адвалерними (тобто обчислюються як відсоток від вартості товару). При цьому багато ставок диференціюються залежно від застосованого методу визначення митної вартості [3, с. 114].

Отже, митна політика Японії та Китаю – це певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів та захисту національних інтересів і національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері. Потенціал співпраці України з Китаєм та Японією спрямовується на реалізацію масштабних інвестиційно-інноваційних проектів. Таким чином, стратегія модернізації потребує від України формування відносин стратегічного партнерства з Китаєм та Японією.

Література

1. Гуцул І.А. Митна політика зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.
2. Стеблянко М.Д. Особливості використання методів нетарифного регулювання ЗЕД у зарубіжних країнах. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка*. 2013. №2. С. 132-139.
3. Коляда С.П., Алмаз Л.О., Гребенюк О.О. Митні служби Китаю та Японії в контексті зовнішньої економічної діяльності. *Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка*. 2013. №1. С. 110-117.

Андрій Дерлиця

Тернопільський національний економічний університет

ПОЗИКОВІ ФІНАНСИ ЯК СУСПІЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Динаміка державного боргу визначається дією настільки широкої сукупності факторів, що дослідник, який починає вивчення його детермінант, неодмінно змушений переходити до аналізу і проблематики дефіциту і встановленої практики обслуговування державного боргу. Тобто комплексне бачення даної проблеми неможливе без включення в аналіз логічної зв'язки: бюджетний дефіцит – державний кредит – державний борг. Основою ж феномену є фіскальні дисбаланси, як передумови виникнення необхідності у позиках, що фактично виступають

альтернативною ресурсною системою суспільних фінансів. Як влучно пише В. Л. Андрущенко “податки і позики – взаємодоповнюючі інструменти державних фінансів за допомогою яких держава звертається до економіки і суспільства за коштами” [1, с. 195]. Таким чином, тематика дефіцитів, кредиту та боргу об’єднується під егідою позикових фінансів держави – встановленої моделі забезпечення збалансованості бюджету, організації державного кредиту, системи управління державним боргом з метою впливу на розвиток економіки та функціонування суспільних фінансів. Використання терміну “позикові фінанси” не набуло належного поширення у вітчизняній теорії суспільних фінансів, за винятком творчості В. Андрущенка [1] та А. Крисоватого [2], хоча саме це поняття системно покриває усю проблематику державного кредиту та боргу.

Широке коло теоретичних і практичних аспектів позикових фінансів розглядали: В. Андрущенко, О. Барановський, С. Буковинський, О. Василик, А. Гальчинський, А. Крисоватий, В. Козюк, І. Луніна, І. Лютий, Ю. Пасічник, М. Савлук, В. Суторміна, В. Федосов, С. Юрій та ін. Серед західних науковців вагомий внесок зробили Р. Барро, Л. Болл, Дж. Б’юкенен, Дж. Кейнс, А. Лернер, Р. Масгрейв, Ф. Модільяні, К. Райнхарт, К. Рогофф, Дж. Стігліц, Дж. Тобін, М. Фрідмен та ін..

Безумовно, позикові фінанси є певним спільним, загальносуспільним феноменом у сенсі того, що вони формуються під впливом домінуючих інтересів і у кінцевому випадку тягар державного боргу лягає на всіх членів суспільства. Не можна заперечувати і того, що позикові фінанси характеризуються й іншими параметрами, зокрема рівнем *фінансової інклюзії* населення, що впливає на розподіл доходів серед бенефіціарів і витрат серед тих, хто несе тягар боргу. Тому видається правомірним питання, чи отримує суспільство загалом, а не окремі його складові, вигоди від цього механізму. Мистецтво ефективного управління процесами державної заборгованості характеризується саме здатністю забезпечити позитивні наслідки для економіки одночасно дотримавшись принципів перерозподільчої справедливості.

Домінуючий у вітчизняній фінансовій науці підхід полягає у вивченні його з макроекономічних позицій. Натомість у Західній фінансовій науці значну увагу приділяють також мікроекономічним основам державного боргу, розглядаючи його через призму інтересів окремого індивіда. Такий підхід дозволяє сформулювати бачення державного боргу та позикових фінансів не просто як сферу діяльності держави щодо макроекономічного та фінансового регулювання, а як суспільний феномен до якого причетний кожен громадянин. Позикові фінанси, як і інші елементи суспільних фінансів належать усім без винятку громадянам незалежно від їх усвідомлення та бажання, формуються з метою задоволення їх інтересів

на основі прийняття колективних рішень і, зрештою, фінансуються з їхніх доходів.

Сфера державного кредиту та обслуговування державного боргу з давніх часів використовувалися з метою отримання допущеними учасниками певних привілеїв та економічної ренти, будучи сферою махінацій, зловживань і джерелом збагачення. У минулому, завдяки обмеженням і недосконалості інституційного механізму нерідко відбувалось штучне завищення відсоткових ставок у результаті чого суспільство сплачувало надмірну ціну за користування механізмом позикових фінансів. Позикові інструменти фактично були прихованим засобом елітарного збагачення, який знаходився в тіні, прихованим від громадськості, оскільки виступав сферою фахового розуміння вузького кола осіб. На відміну від податків, які завжди знаходяться у сфері публічності, тягар по обслуговуванню державного боргу, розподіляється серед усіх членів суспільства залишаючись для них невидимим. Саме тому, як справедливо зазначає В. Андрущенко “фінансовій історії відомі “податкові бунти”, а позики ніколи не викликали подібного соціального протесту” [1, с.199].

Державний кредит протягом багатьох століть знаходився під контролем вузького кола осіб – позичкодавців і спекулянтів до остаточної націоналізації фінансів, – повернення до рук держави фіскальних інструментів, які до цього часу були у різного роду посередників [3, с. 446]. Перші спроби руйнування інституційних обмежень щодо доступності державних боргових зобов’язань для усіх громадян відбулись у XVIII ст. Так, лише у 1747 році у Великобританії було забезпечено доступність державних позик безпосередньо для публічної передплати без посередництва ділків-спекулянтів, які до цього займалися операціями із ними [3, с. 456]. Все ж і після цього численним дрібним передплатникам належала невелика частина загальної суми розміщених позик. Тобто лише в ході тривалої еволюції відбувся процес, який отримав назву демократизації державного боргу, – намагання розміщувати державні боргові зобов’язання серед якомога ширшої маси населення [1, с. 199]. На жаль, як вказує вітчизняна практика, повної фінансової інклюзії, тобто залучення широких мас населення до цієї сфери не відбулось в Україні і до сьогодні.

Демократизація державного боргу у західних державах відбулась у результаті шліфування політичних, фінансових і кредитних інститутів. Внаслідок достатньої ефективності сформованої практичної моделі позикових фінансів, сучасній західній фінансовій науці характерний погляд на внутрішній державний борг, як на особливі процеси перетікання ресурсів у межах суспільства “із однієї руки в іншу”. Такий підхід акцентує увагу на єдності суспільного організму та відсутності втрати для

системи в цілому. Однак це справедливо лише в умовах досконалого інституційного механізму, коли права рука справедливо отримує те що віддала ліва. За умови ж, коли у процесі такого перекладання сума суттєво змінюється, або відхиляється від економічної раціональності, виникає перерозподільчий ефект між окремими учасниками процесу, яким неможливо нехтувати.

Потребує усвідомлення той факт, що фактично, державний борг у країнах Заходу є суспільним боргом. На нього значною мірою поширюються ті ж самі властивості, що і на суспільні блага: неподільність у споживанні та неможливість виключення із числа тих, хто несе борговий тягар. Відмінність полягає лише у тому, що суспільний борг володіє негативною корисністю, тобто є суспільним антиблагом. Саме тому навіть у випадку відсторонення суспільства від активної участі у формуванні позикової політики держави, останнє залишається, незалежно від свого бажання, основним носієм його тягаря.

У сучасних країнах Заходу позикові фінанси можна характеризувати саме як суспільний феномен, що відображається і у семантичних конструкціях використовуваних наукою. Термін “державний борг” недаремно перекладається в англійській термінології двома синонімами “public debt” (суспільний борг) і “national debt” (національний борг), оскільки він знаходиться у власності всього народу [1, с. 198]. Суспільна, всезагальна природа позикових фінансів досягається у розвинутих демократичних країнах завдяки наступним інституційним та фінансовим особливостям:

– детермінанти формування позикових фінансів знаходяться у залежності від демократичного прийняття фінансових рішень завдяки парламентському представництву інтересів щодо визначення політики дефіцитного фінансування;

– викуп боргу здійснюється за участі широких прошарків населення;

– частка внутрішнього боргу суттєво перевищує частку зовнішнього боргу, що є свідченням домінування національних інвесторів;

– борговий тягар несе усе суспільство шляхом саме фіскального навантаження, оскільки інші джерела, як от, продаж державної власності, переважно є несуттєвими.

Література

1. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. 303 с.
2. Крисоватий А. Парадигма податкових та позикових фінансів / А. Крисоватий. // Вісник економічної науки України. – 2008. – №1. – С. 132–140.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст. : у 3 т. Київ : Основи, 1997. Т. 2 : Ігри обміну. 585 с.